

Dr. Anton Dolničar pl. Thalberg.

(1662—1714.)

Spisal *Viktor Steska.*

Mož, ki bi mu radi postavili s tem spisom majhen spomenik, ni bil pesnik, ni pisal povesti, ne pripisujemo mu nikake iznajdbe, vendar zasluži, da se ga spominjamo z globokim spoštovanjem in s srčno hvaležnostjo. Ali zaslužijo samo učenjaki in umetniki, da jih slavimo? Mogočen je učenjakov vpliv; njegove ideje se množé in širijo po svetu; njegova dela so nesmrtna. Umetniki pa širijo učenjakove ideje, ker jih kažejo v lepi, preprostemu človeku bolj prikladni obliki, jih s tem omilijo in tako nekako vsejejo ali vsadé. A poleg teh je še mnogo ljudi, ki si pridobivajo zaslug za človeštvo s svojo vztrajno delavnostjo, s kremenitim značajem in z vzornim življenjem. V to vrsto štejemo tudi *Antona Dolničarja.*

I.

Visoko čislam učenjaka,
ki nam proganja temo zmot,
a bolj še cenim poštenjaka,
ki ve in hodi pravo pot.

S. Gregorčič.

Antonov oče je bil Janez Krstnik Dolničar, poznejši ljubljanski župan, mati pa je bila Ana Marija Schoenleben, sestra znanega

našega zgodovinarja Ludovika Schoenlebna. Janez Anton je zagledal luč sveta dne 9. svečana l. 1662. Od očeta je podedoval ime Janez; zaradi torka je dobil ime Anton, saj je torej posvečen sv. Antonu Padovanskemu. Oče in mati sta bila odločno katoliškega mišljenja ter ljubeznivega in blagega značaja. Z veliko ljubeznijo sta vzgojevala svoje otroke in jim vcepila v zorni mladosti strah božji v srce. Ni se torej čuditi, da si je volil naš Anton pozneje v Dizmovi bratovščini za rek besede: „Soli Deo“ — „Samó Bogu“. Mali Anton je rastel v družbi svojega brata Gregorija in treh sestra. Že kot otrok je kazal, da je bistroumen in nadarjen; še bolj pa se je razodevala pri njem pobožnost in nedolžnost. Otroci so živahni in veseli, ljubijo družbo in se radi igrajo. Če tega ne opazimo, smemo sklepati, da otrok ni zdrav, ampak telesno ali dušno bolan. Zgodi se pa včasih, da odrasel otrok bolj ljubi samoto, ker se zaveda, kakó drag je čas, ali pa tudi, da se izogne slabim tovarišem. Iz tega vzroka tudi mali Anton ni pohajal izvun hiše, ampak se je rajši igral domá in napravljajl oltarčke, kjer so ga domačini včasih našli vtopljenega v molitev. Rad je poslušal svoje stariše, ki jih je silno ljubil.

Po domači vzgoji je vstopil v jezuitsko gimnazijo v Ljubljani. Ta je bila tedaj na glasu kot izborna šola in je imela vedno mnogo dijakov, tudi iz najodličnejših krogov. „Qualis in Musaeo, talis in Deo“ — „Kakrššen v učilnici, tak v Bogu“ so morali že tedaj reči o ukaželjnem Antonu. Lepo je napredoval v vedah in čednostih. Srečno je dokončal jezuitsko šolo, humaniora in modroslovje. Kam zdaj? Pobožno srce ga je vleklo v duhovski stan. Ko se odloči za ta korak, dobi od magistrata beneficij sv. Jurija v stolnici l. 1681. To leto vzame slovo od dobrih starišev in odide na Dunaj nadaljevat svoje nauke. Da bi se pa mogel popolnoma vdati čednostnemu življenju in uku in da bi ga ne motil svetni hrup, vstopi v zavod sv. Barbare, kjer ga vodja kmalu spozna kot do cela zanesljivega mladeniča in mu dovoli prost izhod. Dve leti je bil Anton na Dunaju, ko se mestu nenadoma približa Turek. Tri dni pred obleganjem se preseli v Solnograd, kjer nadaljuje tretje bogoslovsko leto. Prihodnje leto 11. kimavca odide v solnčno Italijo nadaljevat svoje študije. V Rim dospe 5. vinotoka l. 1684. in se nastani „in foro ad tres fontes montis Cavalli“, to je, na Kvirinalu. Prihodnje leto (1685.) postane doktor bogoslovja na Rimski Sapienci (Sapientia Romana). Promotor mu je bil učenjak doktor Mihael Heckius. Dobil je izvrstna izpričevala, ki so kazala, da je dobro uporabil čas.

Dovršil je svoje nauke, in trebalo je še poskrbeti, da ga posveté v mašnika. Tedaj namreč še niso bila semenišča takó razširjena, kakor dandanes. Da bi se dobro pripravil za ta takó imenitni korak, odide k misijonarjem na Monte Citorio delat duhovne vaje. Svojo novo mašo je obhajal 27. velikega srpana v največji katoliški cerkvi, pri sv. Petru. Drugi dan je maševal pri Mariji Snežnici (S. Maria Maggiore) in potem pri sv. Ignaciju. V spremstvu dveh opatov se pokloni papežu v imenu ljubljanskega škofa Sigismunda Krištofa, ki sam ni mogel od doma.¹ Potem odide domov.

¹ Visitavit ex commissione Celsissimi Principis Sigismundi Xtophori Ep. Labac. limina Apostolorum.

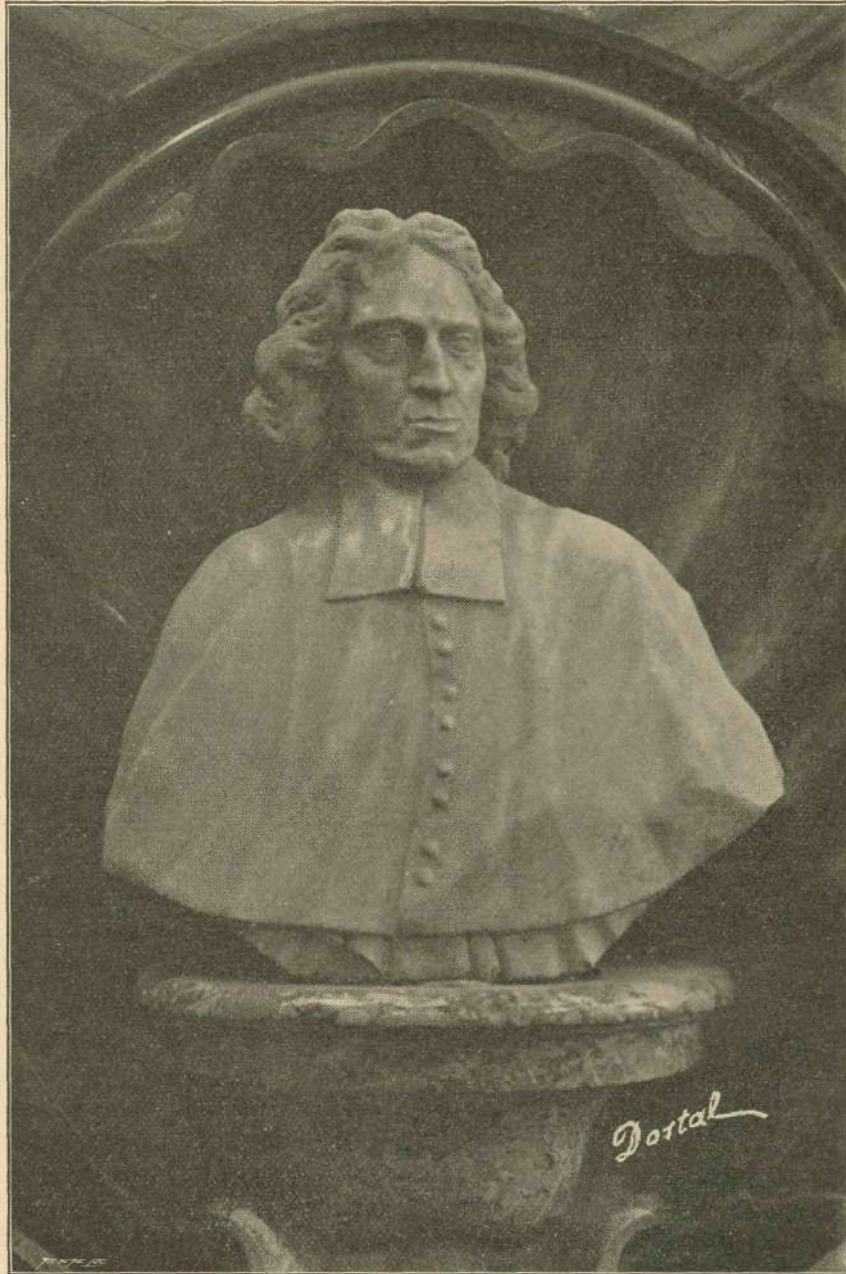
S kolikim veseljem so ga sprejeli domá! Škof si ga izvoli za tajnika. Vestno je izpolnjeval svoje dolžnosti, zato si ga škof po štirih letih privzame za vesoljnega namestnika ali generalnega vikarija (1689). Nenadna čast ga doleti 22. listopada 1691.¹⁾ Pozvan je bil namreč za domačega učitelja in vzgojitelja nadvojvodu Karolu, poznejšemu cesarju. Te časti menda ni sprejel. L. 1700. je bil imenovan za stolnega dekana ljubljanskega. Knezoškof Sigismund Krištof grof Herberstein se je odpovedal l. 1701. škofiji in je odšel v Perudžo, kjer je vstopil v red sv. Filipa Nerija in umrl l. 1716. Ves ta čas sta si z dekanom Dolničarjem dopisovala. Po odhodu škofovem je bil izvoljen za kapitelskega vikarija. Naslednji škof Ferdinand grof Kuenburg si ga izvoli zopet za namestnika, in po njegovem odhodu v Prago istotako Frančišek Karol grof Kauniz l. 1711. V resnici je skoro ves čas vodil škofijo Dolničar. Škofa Kuenburga ni bilo mnogo domá, ker so ga razni posli klicali drugam. Leta 1708. ga je pozval cesar, naj spremi na Portugalsko cesarično Marijo Ano kot nevesto ondotnemu kralju. V Ljubljani je blagoslovil kapelico sv. Rozalije nad sv. Florijanom in se potem takoj napotil na Dunaj. Spremilo ga je deset mladeničev, deset voznikov in mnogo strežnikov. V Lizbono je prišel 26. vinotoka. Ves čas ga je namestoval dekan.

Veljava dekana Dolničarja je rastla od dne do dne. L. 1712. ga izvolijo soglasno za uda deželnih stanov. Kar je tu zaslužil, je razdal v dobre namene. Veljaki so ga zeló cenili. Knezi Turjaški, Portija in Eggenberg ter Jurij Sigmund grof Gallenberg so ga popraševali za svet v važnejših poslih. Posebno ga je cenil grof Khevenhiller, dunajski namestnik, s katerim sta si dopisovala. Frančišek Miller, tržaški škof, je javno izrekel, da bi lahko mirno počival, ko bi imel takega namestnika. Kardinal Tanara je l. 1696. iz-

¹⁾ — pro digno habitus, ut instructorem et vitae testem Augustissimi Imperatoris moderni Serenissimi tunc Caroli Archiducis ageret, de quo prostant litterae de dato 22. 9bris 1691.; fit decanus post resignationem anno 1700.

javil pri obedu, da bi bil Dolničar zaradi modrosti sposoben za avditorja „Rotae Romanae“.

bil nikdar več popolnoma zdrav. Potrpežljivo je prenašal svoje bolečine, tolažeč se: kar je božja volja, je tudi meni prav. Kolikokrat

Dr. Anton Dolničar pl. Thalberg.
(Kip v ljubljanski stolni cerkvi.)

Dekan Dolničar je začel vsled napornega dela kmalu hirati. Količne bolečine so ga napadle 26. velikega srpana 1712. Odslej ni

je ponovil Jobove besede: „Gospod je dal, Gospod je vzel, kakor je Gospodu dopadlo, tako se je zgodilo. Ime Gospodovo bodi

češčeno.“ Cvetno nedeljo 25. sušca 1714 je bil še pričujoč pri cerkvenih obredih v stolnici. Veliki petek je obiskal zjutraj in opoldne šest božjih grobov in zvečer se je udeležil kapucinskega izprevoda. Velikonočno nedeljo je poslednjič maševal. Bilo je 13. malega travna. Bolečine so se množile, moči so pojemale. Spoznal je, da se mu bliža bela žena. Urediti je moral svoje reči za odhod. Vikarija Mihaela Omerza, ki ga je ves čas posebno spoštoval, pokliče k sebi in se poslednjikrat izpové. Po dolgi izpovedi je hotel še sam v stolnico, da bi ondi prejel sveto obhajilo. Sam je hotel priti k Zveličarju, ne da bi Zveličar k njemu prišel. Moči so mu pa odrekle. Popoldne 18. mal. travna ga je obhajal stolni župnik in potem mu podelil še zakrament sv. poslednjega olja. Bil je takrat četrtek, dan ustanovitve presvetega zakramenta, ki ga je od mladih nog takó častil. Izgovarjaje presladko ime Jezusovo in Marijino, je mirno z vedrim obličjem zaspal za vselej 19. malega travna 1714. Star je bil še-le 52 let. Pokopali so ga v stolnici. Nagrobnico mu je govoril jezuit o. Janez Gastinger nemško, o. Frančišek Coping pa latinsko. Slovesno črno mašo za njim so opravili v stolnici 14. rožnika.

II.

Soli Deo.

Očrtali smo na kratko Dolničarjevo zunanje življenje, kolikor je bilo znano svetu. Poglejmo še nekoliko v njegovo zasebno življenje, ki nam natančneje kaže lastnosti plemenitega duha in srca.

Anton Dolničar je bil velik, jasen duh; volja mu je bila nenavadno krepka. Nekako mirno, brezmadežno je teklo valovje njegovega življenja; tudi nasprotniki mu niso mogli ničesa očitati. Od mladih dni je hrepenel po popolnosti. Ali jo pa more ubogi zemljan tudi doseči? Prave popolnosti gotovo ne, ker ta je le božja, toda človeško popolnost so dosegli že ljudje, in ta ni nič drugega nego „vedno hrepenenje po popolnosti“, kakor pravi sv. Bernard. In hrepenel je po popolnosti Dolničar neprenehoma. Vse

njegovo delovanje je izviralo iz prave ljubezni božje. Bil je ponižen in je pogostoma ponavljal besede Tomaža Kempčana: „Ne misli, da si kaj napredoval, če se ne čutiš nižjega od vseh. Vsi smo slabi, pa ne imej nikogar za slabšega, nego si ti. Res učen je, ki stori božjo voljo in svojo zapusti.“

Od svoje mladosti je po trikrat do štirikrat na mesec prejemal svete zakramente. Vsak četrtek je bil pri slovesni sv. maši v čast presv. R. Telesu. L. 1708. je oskrbel, da molijo vso osmino praznika presv. R. Telesa po trije duhovniki Najsvetejše, poleg njih se pa vrsté drugi verniki in šolski otroci, takó da jih je bilo vedno dovolj v cerkvi. Češčenje Matere Božje mu je bilo kaj pri srcu. Vsak dan je molil rožni venec in zahteval isto tudi od svoje družine. Rad je podpiral Marijine cerkve, kadar so jih popravljali ali iznova zidali, na pr. na Dobrovi in na Šmarni gori. Rad je šel na božjo pot, če je le utegnil. Praznik Marijinega vnebovzvetja so obhajali slovesno frančiškani poleg stolnice. Dolničar je predstavil zató češčenje tega praznika v stolnici na prihodnjo nedeljo, da ne bi s tem kršil starih navad. Kot zavetnike si je izvolil nekatere svetnike. Tem se je posebno priporočal. Njegov brat Gregor našteva sledeče: Sv. Jožefa, novega patrona kranjske dežele, sv. Janeza Krstnika, očetovega patrona, sv. Antona, svojega zavetnika, sv. Nikolaja, patrona stolne cerkve, sv. Krištofa, priprošnjika v javnih potrebah, sv. Martina, sv. Jurija, mestnega patrona in svojega dobrotnika, ker je imel beneficij sv. Jurija ob času svojih študij, sv. Ignacija, ker je hodil v šolo k jezuitom, sv. Ksaverija in sv. Filipa Nerija, katerih gorečnost je posnemal, naposled sv. Ano in sv. Barbaro, prvo priprošnjico v vseh rečeh, drugo ob smrtni uri.

Mnogo je imel posla v svojem poklicu pa si je vedel pridobiti dovolj časa za molitev, za prebiranje dobrih knjig in za uk. V svoji sobi je imel narejen oltarček. Ko je zjutraj vstal, je šel tja molit. Tu je opravil vsakdanje molitve in premišljevanje, molil je za srečno smrt in se priporočal svojim

priprošnjikom. Potem se je pripravil za sveto mašo in odšel v stolnico maševat. Svete maše ni opustil nikdar razen v bolezni. Pobožno je opravljal brevir ali vsakdanje duhovne molitve, bral iz Tomaža Kempčana „Hodi za Kristusom“ kako poglavje in sicer tam, kjer se je knjiga sama odprla, kar je rad svetoval tudi drugim. Predno je šel spat, je vedno izpraševal vest. Zadnje dni je prečul v molitvi, ker radi bolečin ni mogel spati.

Za svoje stanovske dolžnosti se je skrbno pripravljaval, zato je bil podpora trem škofom po vrsti. Usmiljen je bil in radodaren. Sprejemal je po ves dan siromake. Mnogi so ga čakali zunaj sobe, da jim je prišel delit, ali da je poslal druge z miloščino. Veliki četrtek je tudi sam pogostil večkrat ubožce.

Do dvajsetega leta ni pil vina. Kot duhovnik ga je po malem pil, pa ga vedno mešal z vodo. Ni bil prijatelj pojedinam in se je povabilu skoro vselej odpovedal. Človek bi mislil, da je to storil radi odurnosti ali sitnosti; a oni, ki so ga dobro poznali, so pripovedovali, da je bil vedno vedrega, veselega srca, nikdar jezen in razburjen. Tudi krivico in bridkost je prenašal mirno. Nekdo ga je hotel očrniti pri škofu Herbersteinu. Škof pošlje okrožnico dekanu in mu dá pravico, da sme obrekovavca odstaviti in mu vzeti celó pravico opravljati božjo službo. Dekan pokliče klevetnika k sebi, mu pokaže najprej pismo, potem škofovo pooblastilo, in mu vse odpusti. Škof Sigismund ga je takó cenil, da mu je, odhajajoč iz Ljubljane v samostan sv. Filipa Nerija v Perudžo, izročil vse svoje imetje v oskrb brez vsake odgovornosti.¹⁾ L. 1706. je pisal o njem, da ne bi bil nikdar mislil, da bo dekan toliko dovršil.²⁾

Nenavadno mirno je prenašal dekan poročilo, da mu je umrl ljubljani nečak Sigis-

¹⁾ Eidemque, quem summe dilexit, absque ulla danda ratione in fideles manus totam dictam substantiam concedidit et administrationi commisit. — Hist. Eccl. Cath. p. 40.

²⁾ Haec mihi pusillanimitas mea nunquam nec sperare quidem concessit, quae a magnanimitate moderni d. decani Labacen. et facta sunt et futura sperantur.

mund Aleš v Neapolu v cvetu svojih let. Kakó ga je mati častila, vidiš iz tega, da ga je na smrtni postelji prosila, naj ji podeli sv. zakramente.

III.

Ne, ni umrl!
Še duh njegov živi med nami,
na delo nas budi in drami.
Umrl on ni,
v nesmrtnih delih mož živi!

S. Gregorčič.

Anton Dolničar je globoko mislil in znal gledati tudi v prihodnjost. Spoznal je potrebe svojega časa. Dobro je premislil vsako stvar, preden jo je zasnoval, a potem se je je krepko oprijel in jo izkušal dovršiti.

Prišlo je sveto leto 1700. Bratovščina sv. Rešnjega Telesa je odposlala dva odposlanca v Rim: Petra Antona Codellija pl. Fahrenfeld in Jan. Štef. Florijančiča. Za druge kraje se je obhajalo sveto leto l. 1701. Stolnica in druge ljubljanske cerkve so bile precej slabe radi potresa 11. februarja 1699. Dekan predlaga, naj se sezida nova stolnica. Zvečer 2. decembra 1699 se zberó v proštovi hiši prošt Ivan Prešeren, dekan Dolničar, kanonika Pichi in Frančišek Bogomir baron Polhograjski in kamniški župnik Maksimilijan baron Rasp. Vsi so bili edini, naj se stara, razdrapana cerkev podrè in nova lepa stolnica sezida. Prejšnja stolnica je bila po požaru sezidana v gotiškem slogu l. 1387., pa so jo v teku časa precej prezidali. Vsak izmed posvetovavcev razen kanonika Pichija je obljubil petsto goldinarjev prispevka. Potem predložé ta sklep vsemu stolnemu kapitlu, ki prosi škofa za odobrenje. Škofu je predlog ugajal. Dolničar je moral sedaj skrbeti za novo cerkev. Hotel je sezidati lepo stavbo, ki bi bila dostojna škofijske stolnice. Izvršitev je bilo treba poveriti dobrim stavbarjem. Dolničar povabi Frančiška Ferrata, Karola Martinuzzija (D. piše Martinucio) in kapucina br. Florentinija, ki je, žal, prehitro umrl v Varaždinu. Novoimenovani škof Ferdinand se je mudil v Rimu, ko izvé o nameravanem zidanju. Na svoje lastne stroške dá napra-

viti načrt slavnemu jezuitu Andreju Pozzo. Ta načrt so sprejeli. Iz stare stolnice so 5. aprila 1701 prenesli sv. Rešnje Telo v oratorij sv. Rešnjega Telesa tik stolnice; potem so oltarje izpraznili in pričeli podirati cerkev. Denar so pobirali po vsej škofiji. Prispevale so župne cerkve, podružnice in posamezni verniki. Hitro so pričeli zidati. Zidarsko delo so poverili arhitektu in kamnoseku Frančišku Bombasiju in zidarskemu mojstru Mihaelu Zamrlu. Za polirja je bil Pavel Jugovec in po njegovi smrti Gregor Maček.

Koliko je imel dekan nasprotnikov! Nekateri so ga silili, naj urno dela, drugi so ga ovirali, češ: Čemu se lotiš dela, kakršnega ne dovršiš niti v petdesetih letih! Pomočkov ni, in celó upati ne moremo, da bi jih dobili. Nekateri so mu že naprej zavidali slavo. Sam pa je bil miren in veder, zaupajoč na božjo previdnost, saj je vedel, da ima vsaka dobra reč tudi mnogo nasprotnikov.

Delo je napredovalo. Trebalo je še poklicati umetnike, da okrasé cerkev. Dekan je mislil najprej na slavnega slikarja, mojstra zlasti v perspektivi, že znanega Andreja Pozzo, ki je okrasil takó lepó dunajsko jezuitsko cerkev; a ta je odgovoril, da ima že za več let obljubljenega dela. Potem naprosi s posredovavci Julija Quaglia, ki si je pridobil občno priznanje v sosednih laških deželah. Prišel je v Ljubljano 30. malega travna 1703. in se nastanil v hiši vikarijev, hrano je dobival pri dekanu, njegov šestnajstletni učenec Karol Carlini pa pri cerkveniku. Tomaž Ferrata je s tremi učenci dobil nalogo, naj z mavcem prevleče zid, teden pozneje pa je pričel slikati Julij Quaglia.

Koliko truda, skrbi in žaljenja je prestal dobri dekan! Veselja mu je vendar plalo srce, ko je bila 19. mal. srpana 1706 stolnica dovršena in se je zalesketala v vsej svoji lepoti. Sv. Rešnje Telo, ki je bilo šest let shranjeno v oratoriju na mestu zdanjega stolnega župnišča, so prenesli 22. velikega srpana v stolnico. Sprevod je vodil škof po mestu skozi okrašene slavoloke. Veselo in slovesno so peli zvonovi. V stolnici je

škof zapel „Te Deum“, in pevci akademije „Philoharmonicorum“ so nadaljevali hvalnico, spremljani z godbo šestdesetih mož. Meščani so streljali s puškami, in topovi so trikrat zagrmeli. Prihodnjo nedeljo 29. vel. srpana je bila zopet procesija po mestu, potem so se vrstili izprevodi Štajercev in Korošcev z domačini, vsak dan pet do osem. Enako slovesno so obhajali posvečenje stolnice od 8. velikega travna 1707 ves teden. Povabili so k slovesnosti cesarja Jožefa I., cesarico Avgusto Amalijo, vdovo-cesarico Eleonoro, cesarične, kneza Salma, nadškofa praškega, škofa dunajskega, brižinskega, sekovskega, lavantinskega, in drugo gospôdo. Vsak dan je bila slovesna sv. maša s pridigo, potem so se vrstile procesije in druge pobožnosti. Kovati so dali v Augsburgu celó srebrne in zlate svetinje v spomin veselega dogodka.¹⁾

Stolnica je stala, a dekanov duh še ni bil zadovoljen. Na škofijski sinodi 30. velikega srpana 1706. predlaga v njegovem imenu Jurij Rosa, župnik v Šmartinu pri Kranju, naj bi pričeli zidati s e m e n i š č e, to je zavod, kjer bi se vzgajali sinovi kranjskih plemenitnikov v strahu božjem in hkrati pomagali na pevskem koru in kot strežniki pri oltarju.²⁾ Stroške naj nosijo duhovniki vse škofije. S svojo prijaznostjo, s svojim naporom si je pridobil Dolničar duhovnike za ta načrt. Mnogo so mu prispevali. Zadaj za stolnico so začeli kopati temelj 5. velikega travna 1708. Temeljni kamen so vložili 9. vel. travna. Načrt za tiste čase nenavadno velikemu poslopju je napravil ljubljanski stavbar Karol Martinuzzi. Velikana ob vratih je izklesal l. 1714. ljubljanski kipar Luka Mislej. Šest let so zidali, da so prišli do vrha. Zvršetka te stavbe dekan ni doživel.³⁾ Poslopje je imelo troja vrata. Stranska vrata na desnici so vodila k elementarni šoli,

¹⁾ Annales. Gr. Dolničar.

²⁾ Qui partim ad aram, partim in choro musicorum eidem ecclesiae diebus saltem dominicis ac festivis deservire possent. Hist. Eccl. Cath. p. 84.

³⁾ — fabrica — majore ex parte perfecta, initium tamen ingressus necdum datum ob praematuram mortem. Proh dolendum!

na levici pa v knjižnico. Sedaj so ta vrata zazidana. Zanimivo je tudi to, da so 14. kimavca 1708 odpravili otok nasproti semenišču v Ljubljani. Delali so Trnovci, Krakovci in Poljanci. Gregor Dolničar, dekanov brat, je želel prej sezidati na tem otoku kapelico.

Po dekanovi smrti je delo nadziral kanonik Gladič, ki pa je imel dokaj sitnosti z mestom in s sosedi. Kolegij so otvorili 1. listopada 1717.

Dekan Dolničar je vedel, koliko je vredna velika knjižnica, pa tudi, kakó težko se pride v Ljubljani do nje, saj so bile tedaj v Ljubljani vse knjižnice zasebne. Nagovarjal je torej druge možé, da bi ustanovili v Ljubljani javno knjižnico. Sigmund Krištof grof Herberstein, ljubljanski škof, prošt Janez Prešeren in dekan Anton Dolničar podpišejo 30. velikega travna 1701 ustanovno listino. Zavezali so se, da darujejo vse svoje knjige tej knjižnici. Škof sam je daroval še 2000 gld. glavnice za knjižničarja, upajoč, da bodo drugi posnemali njegov zgled. Knjige naj se hranijo najprej nad zakristijo nove stolnice, ko bo dovršena. Pozneje so jih prenesli v nalašč za to sezidano semeniško knjižnico, ki jo še sedaj krasé blesteče freske.

Novo duhovno življenje je vdihnil v stolnici, ker je vpeljal več pobožnih vaj. Poprej smo omenili praznovanje Marijinega vnebovzvetja. Poleg tega je vpeljal osmino presvetemu Rešnjemu Telesu na čast.¹⁾ V postnem času so molili vsako nedeljo „Miserere“ pred izpostavljenim presvetim Rešnjim Telesom, in potem je bila pridiga.

Ustanovil je družbo duhovnikov pod varstvom sv. Križa in sv. Filipa Nerija na pomoč dušam v vicah in v podporo hiše ubožnim, doslužnim duhovnikom.²⁾ Temu društvu je prvi načeloval od leta 1706. Pravila sta z bratom Gregorijem spisala že l. 1703. Gotovo ju je spodbujal k temu v Perudži biva-

joči škof Herberstein. Iz pravil odseva duh tedanjega časa, zató jih tu posnamemo. Pravila imajo dvaindvajset členov: Slava božja, ljubezen do bližnjega in duhovniška čast so temelji te družbe. Vsak duhovnik skušaj razširjati čast božjo in modro voditi svoje vernike. Duhovniki naj gojé med seboj bratovsko ljubezen, naj pomagajo potrebnim in za umrle ude opravljajo po dve sveti maši. Živé naj angelsko, opusté vse pohujšljivo, izprašujejo vsak dan svojo vest in vsako leto opravijo duhovne vaje. V družbi naj ne opravljajo in obrekujejo, marveč nepričujoče zagovarjajo. Če kdo koga razžali, naj prosi urno odpuščenja. V dušnem pastirstvu naj poučujejo z vso vnemo, naj vernike spodbujajo k prejemu sv. zakramentov. V pridigah naj se varujejo vsake žaljive besede. Otroke naj poučujejo poleti v župnem dvorcu ali v kaki podružnici. Vsako leto naj praznujejo praznik sv. Filipa Nerija (26. vel. travna), kot svojega patrona, v stolnici s peto sv. mašo in latinsko pridigo. Vsi naj pridejo, zadržani pa naj pošljejo vsaj svoj dar. Vsak prvi dan v mesecu naj se izpostavi presveto Rešnje Telo na oltarju sv. Filipa Nerija in moli od zjutraj do večera za umirajoče ude. Vsako leto naj se štirikrat obhajajo oratoriji, kakor jih obhajajo redovniki kongregacije sv. Filipa Nerija, namreč s pridigo po avemariji in z glasbeno točko. Vse skupaj naj ne traja čez eno uro.

V pustnem času naj se napravi štirideseturna pobožnost, kakor jo opravljajo redovniki kongregacije sv. Filipa. Pri nas naj se začne pustni četrtek, ker jo zadnje tri dni obhajajo očetje jezuiti. O petkih v postu gredó ljubljanski udje izprevodoma k vsem sedmerim glavnim cerkvam, oblečeni v navadno obleko in z zakritim obrazom. Veliki teden naj, spominjajoč se trpljenja Gospodovega, opravljajo dela krščanske ljubezni, naj obišejo po navadnih cerkvenih obredih obe bolnišnici, podelé nekaj miloščine, tolažijo jetnike in posredujejo, da se spravijo sovražniki.

Vsak ud plačaj na leto dva goldinarja. Bratovščina želi ustanoviti hišo za ostarele in

¹⁾ Hoc magnum mysterium Corp. Christi octiduo cultu venerari stabilivit.

²⁾ Congregationem clericorum sub invocatione S. Crucis et s. Philippi Nerei.

oslabele duhovnike, da bodo ondi mirno in brezskrbno preživel zadnja leta. Na to naj udje mislijo zlasti v oporokah, pa tudi plemenitniki in oni, ki dajo duhovnikom mizni naslov, ker jim bo s tem olajšana skrb.

Dekan Dolničar je nadalje dosegel 16. rožnika 1706. pri rimski kongregaciji za obrede, da se časti v ljubljanski škofiji sv. Maksim, emonski škof, s sveto mašo in z duhovnimi molitvami. Leta 1707. je vpeljal in radodarno ustanovil devetdnevno pred božičem, ki se obhaja kar najslavesneje še dandanes. Pregovoril je tudi grofa Frančiška Adama Lamberga, da je ustanovil 29. listopada 1711 zvonec, ki naj bi v stolnici vabil meščane, da molijo za umirajočega, kateremu zvoni. Zvonil naj bi zvonec vsakemu trikrat, da bi se izmolila trikrat očenaš in češčenamarija. Pozneje so pričeli zvoniti le mrličem, zato se zvonec imenuje sedaj le še mrliški ali mrtvaški zvonec. — Dekana Dolničarja je bridko peklo, da ostane mnogo mladih ljudi brez pravega pouka v najpotrebnejšem nauku — v krščanskih resnicah. Prepričan je bil, da marsikdo greši, da mnogi grené življenje sebi in drugim, ne toliko iz zlobe, kolikor iz nevednosti. Kakó je hrepenel, da bi neuko mladino zbral in jo poučeval! Gotovo so mu globoko v srce segle duhovite besede svetega Janeza Zlatousta: ¹⁾ „Kaj je večjega, kakor voditi duše, kakor likati vedenje mladini? Bolj vzvišen kakor slikar, kipar in drugi umetniki se mi zdi, komur ni neznan vzgajati mladega duha.“ S škofom Ferdinandom se je trudil, da se je vpeljal za tako mladino krščanski pouk. Kakó ga je veselilo, ko je kmalu pridobil za ta načrt pripravne moze!

V stolnici je pričel s tem poukom vikarij Mihael Omerza, pravi apostolski mož. Rodil se je v Kamniku 28. kimavca 1679. Bil je priljubljen stolni vikarij in od l. 1715. župnik na Igu. Gregor Dolničar ga hvali kot izvrstnega glasbenika, ki je zložil več oratorijev, takrat imenovanih „dramma sacrum“. Pri svetem Petru se je zavzel za mladino Janez Krstnik Skrpin, doktor sv. pisma. Rojen je

¹⁾ Hom. 60. In cap. 18. Matth.

bil v Medvodah. Pri sv. Petru je deloval od l. 1700. Napravil je Marijina znamenja od sv. Petra do Device Marije v Polju l. 1711. in l. 1712. je vpeljal bratovščino z imenom: „Pribežališče umirajočim, da dosežejo srečno smrt“. ¹⁾ Leta 1713. je izdal nemško knjigo „o Marijinih postajah“. Z veseljem je učil mladino pa tudi siromake po ubožnicah. Umril je 21. svečana 1715. — V meščanski ubožnici je poučeval Kuralt, v Trnovem je opravljal ta posel Jurij Tomec, Kamničan, (rojen dné 20. malega travna 1682), častit duhovnik, ki je gorel za svoj poklic in se posebno trudil za vzgojo mladine, z obiskovanjem jetnikov in bolnikov. Od l. 1715. je bil spirital pri uršulinkah. Bil je tudi pisatelj. Spisal je tri spise nabožne in pedagoške vsebine. V katerem jeziku je pisal, ne vem povedati. Napisi se glasé: „O duhovni popolnosti.“ — „Vaja, kakó poučuj nevedneže v verskih resnicah.“ — „Čuvstvo Boga ljubečega in hvalečega srca.“ — Razen teh mož je pridobil še druge za ta pouk. V stolnici so pomagali še Legat, Gašper Sojer, poznejši župnik pri sv. Petru, in Bogataj. Od tod se je ta lepi zgled širil po škofiji.

Začetkom l. 1711. ustanovi dekan Dolničar duhovniške konferencije praktične važnosti. V dekanovem stanovanju so se shajali ljubljanski duhovniki vsak petek popoldne po večernicah. Pozneje so se zbirali v novem „Karlovem zavodu“ (Collegium Carolinum.) Tu so reševali dnevna, za življenje, zlasti za pastirstvo imenitna vprašanja. Ta zgled so posnemali bogoslovci v Gornjem gradu, župnik kranjski in drugi.

Mnogo Dolničarjevih del in ustanov smo že našli. Njegov duh pa je gledal še dalje, a izvesti ni mogel vsega. Nameraval je ustanoviti ubožnico in posojilnico za ubožce, to se pravi posojilnico, kjer bi siromaki dobivali brezobrestno denar na posodo. Take posojilnice so se takrat nahajale v Italiji. V Perudži so ustanovili prvo l. 1467, potrdil jo je pa peti cerkveni zbor Lateranski l. 1517. Podobne zavode je potem priporočil triden-

¹⁾ Refugium Agonizantium ad consequendam felicem mortem.

tinski zbor. V Norimbergu so osnovali ubožno posojilnico l. 1498. Brezdvomno bi bila taka posojilnica velika dobrota siromakom, da ne bi padli v roke neusmiljenih oderuhov, in bi jim pomagala, da se jih zopet odkrižajo in se postavijo na svoje noge. Več nego sto let je poslej prešlo, predno se je osnoval prvi denarni zavod v naši deželi (l. 1820. Kranjska hranilnica), seveda na drugi podlagi. Naposled naj še omenimo, da je oskrbel ustanovo v stolnici za brezplačen pogreb ubožcev in za dijake v kolegiju.¹⁾

Dekan Dolničar je imel vse svoje žive dni toliko posla, da ni utegnil mnogo pisati, vendar je stopil v pisateljski krog s tremi spisi: „*Selectorum casuum conferentiae. Ann.*“ 1713. — „*Decisiones quaestionum de restitutione*“, župnikom in izpovednikom prav koristen spis. — „*Constitutiones et decreta synodalia.*“

Dekan Dolničar je bil tudi ud „družbe zedinjenih“ ali Dizmove bratovščine in sicer od l. 1689. V „družbo delavnih mož“ (*Academia Operosorum*) je pristopil takoj ob začetku. Tu si je prilastil ime: *Sedulus* (*Marljivi*) in rek: „*Non perit ulla dies.*“²⁾

Ko je opazil, da ga zapuščajo telesne moči, je 15. listopada 1713. napravil svojo oporoko. Svoje imetje je volil bratovemu sinu, ko bi pa ta umrl brez zakonskih potomcev ali vstopil v kak red, pripade vse

imetje škofijskemu semenišču ali Karolovemu zavodu. To se je tudi zgodilo. Z dedičem je izumrl rod plemenitih Dolničarjev. Iz te zapuščine dobivajo ustanove dijaki, ki se hočejo posvetiti duhovskemu stanu.

V hvaležen spomin je postavil kapitel ljubljanski tolikemu možu spomenik v stolnici. Na listni strani prečne ladije je vzdana v steno kamenita plošča, nad njo pa stoji doprsni kip iz belega marmorja.¹⁾

Koliko mož umrje in z njimi izginejo tudi njihova dela! Dolničar je umrl, a njegova dela še živé. Stolnica, semenišče, semeniška knjižnica, dijaške ustanove, pobožnosti cerkvene, krščanski nauki so plod njegovega duhá in truda. In v teh delih živi nesmrtno ime dekana Antona Dolničarja.

¹⁾ V ploščo so vklesane besede:

Joanni Antonio a Thalberg S. S. Theol. Doct. Decano et Vic. Generali Labac. Pietate et Litteris insigni, incltyi Ducatus Carnioliae Deputato ob hanc S. S. Cathedralem Basilicam a Vetustatis Squalore Vindicatam, et in hanc venustam formam collectitia cleri Ecclesiarum fidelium suaque ope funditus erectam Quam Anno 1700. inchoavit, et sex annorum spatio summa Cura et Labore complevit, et quidquid demum ad pietatem cultum et splendorem domus Dei deservit, praeclaro studio curavit. Pie defunct. die 19. Aprilis anno 1714. Aetatis suae LII. Capitulum Labac. Confratri suo grato animo posuit. Anno MDCCXXI. — Že prej so hoteli tovariši še živemu postaviti spomenik z napisom: *Ob cathedralem basilicam magnifico opere a fundamentis restauratam: ob canonicorum numerum ejus consilio non solum auctum, sed etiam proprio Marte fundatum: ob Collegium Carolinum nobilium Labacense tam victorum tum alumnorum a fundamentis exstructum, ob bibliothecam publicam ibidem ejus instinctu erectam et locupletatam; ob musicam in eadem cathedrali basilica suo decori restitutam et auctam: ob munera sua exacte administrata, jura cleri infracto animo defensa, et disciplinam ejusdem vigilanter servatam: ob paternum de omnibus merendi studium confratri suo Capitulum Labacense memoriae et gratitudinis ergo P. O.*

¹⁾ *Stipendiarii unius in Cathedrali Ecclesia pro egenis gratis sepeliendis et Alumnis in Collegio Carolino fundator.*

²⁾ *Pesmica v seznamu udov l. 1701. se glasi: Non perit ulla dies, qua non quaesita reponat Quaeque favis apium gens operosa suis; Omnibus unus amor, crescit, labor impiger omnes Exercet, certo ac ordine fervet opus. Sedulus Arte cavat cellas, sibi tectaque condit, Qua sua, pressa rosis, mellea dona locet.*